ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ

ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪਹੁੰਚਾ । ਏਥੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਾ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀਸ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਬੇਅਦਬੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ । ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਾਬੜ ਤੋੜ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ । ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅਨੋਖੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਅੱਥਰੂ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕੇ । ਜਿਸ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਗੋਦ ਖਿਲਾਇਆ, ਪਾਲਿਆ, ਆਸਾਂ ਉਮੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਤਾਂਘ ਸੀ ਕਿ ਕਦ ਉਹ ਪੰਥ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣੇ ਅਜ ਉਸੇ ਤੇਜਸ੍ਵੀ ਤੇ ਤਪੱਸ੍ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਸੀਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਾ । ਕੈਸੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ, ਅਡੋਲ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਉਹ ਇਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਇਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਗੋਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣ ਬਣ ਲੰਘਣ । ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਨੂੰ "ਰੰਗਰੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ" ਕਹਿ ਕੇ ਗਲੇ ਲਾਇਆ । ਧੰਨ ਤੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਜੈਤਾ ਜੀ ਤੇ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਸਿਦਕ ।

ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀਸ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪੈਦਲ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ । ਅਗੇ ਅਗੇ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਸੰਗਤ । ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ । ਭਾਈ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਪੰਜ ਸੌ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ।

ਪੰਡਿਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਰਹਿਣਗੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਪੰਡਤ

ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ, ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਚਾਲ੍ਹੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਓਸੇ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੀਤਾ ਜਿਥੇ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਹਿਜ ਤਪ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚੰਦਨ ਦੀ ਚਿੱਖਾ ਉਤੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ। ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰਖੀ। ਸਭ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ :

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ।
ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ।

ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ।
ਦੁਸਟ ਦੋਖੀਯਨ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ।

ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ।
ਸਮਝਿ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ।

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ।
ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ।

ਅਵਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ।
ਏਕੈ ਆਸ ਧਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ।

ਆਨ ਆਸ ਉਪਜਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ।
ਵਾਕੀ ਆਸ ਧਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ।

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ। ੭, ੪੨।

ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁੱਧ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲੜੇ। ਸਭ ਜੰਗ ਜਿੱਤੇ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ੧੬੯੫ ਈ: ਵਿਚ ਦੱਖਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ "ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਫੜਾ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਫ਼ੌਜ ਬਣਾ ਲਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕੇ। ਜੇ ਸਾਡੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਖੁਸ ਗਈਆਂ, ਤਾਂ ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਵੀ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਏਗਾ।" ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ

ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਡਾਢੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਨੂੰ, ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਅਖਵਾਇਆ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਾਬਲ ਦਾ ਵਾਇਸਰਾਇ ਥਾਪਿਆ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਆਖਿਆ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ, ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਵੀ, ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਦੇ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਦਸੀ ਕਿ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਝੂਠੀਆਂ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਸੱਚੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬੇਗ ਨੇ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਿਕਲੀ। ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ ਗ਼ੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਚਾਰ ਅਹਿਦੀਏ ਭੇਜੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਕਿਸ ਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਦਰਵੇਸ਼ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਦੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਰੀਪੋਟ ਭੇਜੀ ਕਿ ਕਸੂਰ ਸਰਾਸਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਦੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਚਾਰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ :

ਜਿਸਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੌਨ ਬਿਚਾਰ।
ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਹਿ ਕੋ ਨਿਹਫ਼ਲ ਜਾਇ ਗਵਾਰ।

ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਾਏ।
ਸਭ ਕੰਟਕ ਕੰਟਕ ਜਿਮ ਘਾਏ।

ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੁਰਿ ਕਰੀ ਸਹਾਇ।
ਆਪੁ ਹਾਥੁ ਦੈ ਲਯੋ ਬਚਾਇ॥ ੨॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਅਧਿ: ੧੪, ੨

ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲ ਬੜੇ ਅਮਨ ਦੇ ਬੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜਿਆ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ,

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ੧੭੦੧ ਈ: ਉਪਰੰਤ ਫੇਰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਅਰੰਭੀ। ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਵਸਾਹਘਾਤੀ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ, ਫੇਰ ਇਹ ਦੱਖਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖ਼ਤਰਾ ਦਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ :

ਸਾਧਯੋ ਨ ਜਾਏ ਹਮਨ ਤੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਸਕਤਿਨ ਹੈ ਤਹੀ।
ਅਬ ਕਰੋ ਕਾਮ ਹਮਾਰ ਜੂ, ਤੁਮ ਲੇਤ ਦਾਮਨ ਕੋ ਸਹੀ।
ਭਾਖਤ ਹੈ : "ਗੁਰ ਯੋ ਬਢਤੋ ਜਿਮ ਏਕਮ ਚੰਦ ਯੋਂ ਪੂਨਮ ਗਾਵੈਂ।"
ਬੀਰ ਮਰੇ ਸਭ ਸੈ ਮਰੀ ਪੁਨਿ ਦੇਹ ਨਹੀ ਬਸਨੋ ਹਮ ਤਾਈ।
ਜੇ ਕਰ ਜਾਇ ਕੇ ਜੁਧ ਕਰੈਂ, ਹਮ ਤੋ ਇਨ ਮਾਰ ਕਰੈ ਬਲ ਜਾਈ।
ਜੇ ਕਰ ਬੈਠ ਰਹੈ ਘਰ ਮੈ ਹਮ, ਛੀਨਤ ਹੈ ਹਮਰੀ ਠਕੁਰਾਈ।
ਜੇ ਕਰ ਜਾਇ ਮਿਲੈਂ ਗੁਰ ਕੋ, ਤਬ, ਲਾਜ ਰਹੈ ਨਹੀਂ, ਯੋ ਮੁਖ ਗਾਈ।

ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ : ਗੁਰਬਿਲਾਸ ੮੭੮

ਸੂਬਾ ਲਾਹੌਰ, ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਘੇਰਾ ਘਤ ਕੇ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਮੁਗਲ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬੜਾ ਚਤੁਰ ਤੇ ਨੀਤੀਵਾਨ ਵੀ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਰਾਨ ਉਤੇ ਲਿਖਤੀ ਕਸਮ ਭੇਜੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਲਾਹ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੋਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ, ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਸੁਗੰਦਾਂ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਵਸਾਹ ਘਾਤੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਪਰਵਾਰ ਵਿਛੜ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੌਕਰ ਨੇ ਲਾਲਚ ਅਧੀਨ ਸਰਹੰਦ ਸੂਬੇ ਪਾਸ ਫੜਵਾ ਦਿਤਾ।

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਅੱਠ ਦਿਨ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁੱਖੇ ਰਖਿਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਕਦੀ ਪ੍ਰੇਰਦਾ, ਕਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਭਰੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦਾ। ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਭਰੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਧਮਕਾਇਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਭੈਤਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣ ਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ :

ਦੇ ਕਰ ਦੂਖ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕਾਏ।
ਤਬ ਨੀਂਹ ਮੈ ਬਾਲ ਚਿਨਾਏ।

ਬਹੁਤ ਕਲੇਸ਼ ਤੁਰਕ ਤਬ ਦੀਨਾ।
ਮੁਖ ਸੇ ਨਾਹ ਉਚਾਰਨ ਕੀਨਾ।

ਜੁਗ ਅਵਤਾਰ ਸਹੀ ਮਿਲ ਪੀੜਾ।
ਪਰਾਲਬਧ ਵਸ ਜਾਨ ਸਰੀਰਾ।

ਜਬੈ ਚਿਨਾਇ ਭੀਤ ਮੈ ਦੀਨੇ।
ਰਹੀ ਨ ਭੀਤ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀ ਚੀਨੇ।

ਭਏ ਬਿਸਮ ਸਭ ਹਾਹਾਕਾਰੇ।
ਨਹਿ ਕਛ ਚਿਹਨ ਕਹਾ ਸੁ ਸਿਧਾਰੇ।

ਸਰਬ ਸਹਰ ਮੈਂ ਹਾਹਾਕਾਰਾ।

ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਿਲਾਸ, ੨੧੫

ਇਹ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਹੱਤਿਆ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਸਰਹੰਦ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਈ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਇਕ ਟਹਿਲਣ ਸੀ, ਅਨੂਪ ਕੌਰ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਦੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸਿਪਾਹੀ ਘੜੀਸ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ। (੧) ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਗ਼ਮ ਨੂੰ ਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਮਲੇਛਾਂ ਨੇ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਐਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਸ ਪੈਣੋਂ ਮੌਤ ਚੰਗੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। (੨) ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਉਂ ਹੀ ਗ਼ਮ ਵਿਚ ਚਕਰਾਏ

ਉਹ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਥਨ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (੩) ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੁਸ਼ਟ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਵਰਗੇ ਨਿਰਦਈਆਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ।

ਖਾਇ ਖਾਇ ਘੇਰਨੀ, ਲਏ ਸੁ ਮਾਤ ਉਲੇਰਨੀ।
ਦੁਖ ਸੰਗ ਮਾਤ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਨਨ ਬਿਛੋੜਨੀ।

ਤਬ ਏਕ ਹਾਥ ਕਟਾਰ ਪਕੜੀ, ਪੁਰਸ ਏ ਸੋ ਆਇਯੋ।
ਗਹਿ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰਿ ਉਦਰੇ, ਤਨ ਸੋ ਆਪ ਬੰਧਾਇਯੋ।

ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਿਲਾਸ, ੨੧੯

ਮੁਗ਼ਲ ਕਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਤੇ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਨੀਯਤ ਦੇਖ ਕੇ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟਹਿਲਣ ਨਾਲ ਜੋ ਬੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਬੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। (੪) ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਅੰਗੂਠੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਮਹੁਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੱਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘਟ ਹੈ। ਕਦੀ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਕੋਈ ਅੰਗੂਠੀ, ਜਾਂ ਗਹਿਣਾ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਤੇ ਦੌਲਤ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤਾਂ ਗੰਗੂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਾਇਆ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਟਹਿਲਣ ਨੂੰ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲਾ ਨਵਾਬ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ।

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕਰੀਬਨ ੮੦-੮੫ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਛੇ-ਸੱਤ ਦਿਨ ਦੇ ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਸਨ। ਉਧਰੋਂ ਪੋਤਰਿਆਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਬੁਰਜ ਉਪਰ ਖੜੇ ਅਤਿ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀ ਖਾ ਕੇ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹੋਣ। ਇਹੀਓ ਸਾਖੀ ਵਧੇਰੇ

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏ। ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤ੍ਰਿੰਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੁਆਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ੧੪੦੦ ਬੈਂਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ੧੧੧ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸੇ ਅਲੋਪ ਹਨ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : "ਇਹ ਨਾਮ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੈਨੂੰ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਤਨਾ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਤੇ ਫ਼ਰੇਬੀ ਹੋਵੇ। ਤੇਰੀ ਤਸਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪਖੰਡ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਚੋਗ ਪਾ ਕੇ ਫਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਤਸਬੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਪਾਣ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਉਖੇੜ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਥੱਲੇ ਅੰਗਿਆਰੇ ਖਿਲਾਰ ਦਿਆਂਗਾ ਜਦ ਵੀ ਤੂੰ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਦੀ ਜੁਰਅੱਤ ਕੀਤੀ। ਤੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ।" "ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਤੇਰੇ ਜੈਸੇ ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ। ਸ਼ੇਰ ਅਜੇ ਵੀ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾ ਕੇ ਦਮ ਲਏਗਾ।"

"ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਚੁਕੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਦਾ ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਸੀ ਨਾ ਤਬਾਹ ਕਰਦਾ। ਦਸ ਲੱਖ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਸਿੱਖ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਜੋਧੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਅੰਤਲੇ ਦਮ ਤਕ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਪਰ ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਤੇਰੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਜਾਣ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਤੋਂ ਚੁਕੀ ਸੌਂਹ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਓਸੇ ਰੱਬ ਨੇ ਵਾਲ ਵਾਲ ਬਚਾ ਲਿਆ।"

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੋਂ ਸੱਚ-ਮੁਚ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ਰੇਬ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਗੇ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ

ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪਛਤਾਇਆ ਉਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਿਖੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਪਣੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਿਖੀ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ : "ਜਦ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਮੇਰੇ ਗਿਰਦ ਅਨੇਕਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਲਾਡ ਚਾਅ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਜ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।" "ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ? ਇਸ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਨਾ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖ਼ਿਦਮਤ ਕੀਤੀ ਨਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ। ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਾਰਥਕ ਤੇ ਨਿਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾਈ। ਇਹ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਬਿਰਥਾ ਹੀ ਗਿਆ ਤੇ ਬੀਤ ਚੁਕਾ ਕਾਲ ਹੁਣ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਮੇਰਾ ਭਵਿਸ਼ ਅੰਧਕਾਰ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ, ਪਰ ਅਜ ਜਦ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਨਾਲ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਰੱਬ ਜਾਣੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ? ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਪਛਤਾਵੇ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। "ਹਰ ਦੁਖ ਜੋ ਮੈਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ, ਹਰ ਪਾਪ ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਹਰ ਗ਼ਲਤੀ ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਟਾਂਡਾ ਲੱਦੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਯਾਦ ਦਿਲਾ ਦਿਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਨੰਗੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਨੰਗੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਜਾਂ ਨੇਕੀ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਬੋਝ।" ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਿੱਟਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਮ ਜਿੱਤ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਯੂ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਤਕ ਸਫ਼ਰ ਤੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਕੌਮਾਂ ਤੇ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਕ ਦੂਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਐਸੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਐਸੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਜਤਨ ਸੀ ਜਿਥੇ ਹਰ ਸਿਧਾਂਤ,

ਹਰ ਧਰਮ ਤੇ ਜੀਵਨ ਫ਼ਲਸਫੇ ਨੂੰ ਜੀਊਣ ਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਦ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਬਾਣੀ ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਧੁਰਵਾ ਤੇ ਸਾਰ ਤੱਤ ਹੈ।

ਖ਼ਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ

ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਨਿਬੰਧਕਾਰ, ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀ ਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਖ਼ਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦਾ ਜਨਮ 3 ਜਨਵਰੀ 1883 ਨੂੰ ਲੇਬਨਾਨ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਬਸ਼ਾਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗ਼ਰੀਬੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਬੋਸਟਨ-ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ। ਖ਼ਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਤੇਜ਼-ਅਕਲ ਤੇ ਹੋਣਹਾਰ ਸਨ।

ਖ਼ਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਨੇ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖ਼ਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਨੇ ਕਰੀਬ 25 ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 'ਪੈਗ਼ੰਬਰ' (The Prophet) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਕਬੂਲ ਹੋਈ। 1931 ਨੂੰ ਨਿਊਯਾਰਕ (ਅਮਰੀਕਾ) ਵਿਚ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ।

ਅਮਰੀਕੀ ਕਹਾਣੀ

ਕੁਆਰੀ ਸੰਨਿਆਸਣ

-ਖ਼ਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ

ਇਕ ਫੁੱਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡੋਰੀ ਛੂਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।
ਉਹ ਕੁਆਰੀ ਸੰਨਿਆਸਣ ਹੀ ਜੀਵੀ ਤੇ ਮਰੀ!

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਰਨੈਲ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਕੋਲ
ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

"ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਤੇ ਗੋਲਾ ਬਰੂਦ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੈਨਾ-ਪਾਲ
ਆਦੇਸ਼ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਨਵੀਂ ਯੁੱਧ-ਨੀਤੀ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰੀਏ। ਅਸੀਂ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚੋਂ ਦੀ
ਚੱਲਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਣ ਨਾਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚੰਗੇਰਾ
ਹੈ। ਅਸੀਂ ਈਸਾਈ ਮੱਠਾਂ ਤੇ ਸਾਧ-ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘਾਂਗੇ ਜਿਹਨਾਂ ਉਪਰ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼
ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਾਂਗੇ।"

ਫ਼ੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ
ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉਹ ਕਈ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਥਕਾਵਟ, ਗਰਮੀ, ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਬੇਹਾਲ
ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇਖੀ ਜੋ
ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗੜ੍ਹੀ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਗੇਟ ਦੀਵਾਰਾਂ-ਘਿਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗੇਟਾਂ
ਵਰਗੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੁਲਾਸ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ
ਸਾਧ-ਆਸ਼ਰਮ ਜਾਪਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਵੀ
ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਲਣ
ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਇਕ ਕਾਲ਼ੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਗੇਟ 'ਤੇ ਆਈ ਜਿਸ ਦਾ
ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕੇਵਲ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੀ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਥਾਨ ਈਸਾਈ ਮੱਠ ਹੈ ਅਤੇ
ਇਥੇ ਇਸ ਮੱਠ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਸੰਨਿਆਸਣਾਂ
ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਈਸਾਈ
ਸੰਨਿਆਸਣਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦੁਆਇਆ ਤੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਲਈ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ
ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੱਠ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਖ਼ੂਬ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕਮਾਂਡੈਂਟ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਕਮੀਨਾ ਅਤੇ ਹਾਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਸੀ। ਚਿੰਤਾ ਕਾਰਨ ਤਣਾਓ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਈਸਾਈ ਸੰਨਿਆਸਣ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਉਂ ਇਸ ਕਪਟੀ ਦੀ ਹਵਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਥੇ ਈਸਾਈ ਸੰਨਿਆਸਣਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਂਝ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਉਸ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਸ ਦੀਪ 'ਤੇ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰਕੇ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਸੁਪੀਰੀਅਰ ਮਦਰ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾ ਕੇ, ਇਹ ਕਮੀਨਾ ਕਮਾਂਡਰ ਉਸ ਪੌੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਜੋ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਮਰੇ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਈਸਾਈ ਸੰਨਿਆਸਣ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਬਾਰੀ ਥਾਣੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਤੇ ਸਵੈ-ਸੰਜਮ ਨੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਨਾਰੀ-ਸੌਂਦਰਯ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਇਥੇ ਪਾਪਾਂ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚਿੱਤ ਭਰਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸੰਨਿਆਸਣ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਅਪਰਾਧੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਮਕਾਇਆ ਕਿ 'ਜੇ ਤੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਗੁਹਾਰ ਲਾਈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ।'

ਉਹ ਮੁਸਕੁਰਾਈ ਤੇ ਚੁੱਪ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦਰਿੰਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, "ਬੈਠ ਜਾਓ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਹੋ।"

ਉਹ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸਣ ਨੇ ਉਸ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹਾਦਰ ਫ਼ੌਜੀਆਂ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਉਦੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹੋ।"

ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਕਾਇਰ ਨੇ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ, "ਹਾਲਾਤ ਸਾਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਧੱਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਕਾਇਰ ਨਾ ਆਖਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਾਪੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।"

ਉਹ ਉਸ 'ਤੇ ਹੱਸੀ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, "ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਲੇਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ਧਾਰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਮਲ਼ ਸਕਦੇ ਹੋ।"

"ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ! ਅਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਲੇਪ ਹੈ ? ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਾਂਗਾ।"

"ਚੰਗਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ।"

ਇਹ ਕਮਾਂਡਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਨਮਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ

ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਿਸਟਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ।

ਸੰਨਿਆਸਣ ਨੇ ਇਕ ਮਰਤਬਾਨ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਲੇਪ ਵਿਖਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਸ਼ੱਕ ਜਿਹਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਫੇਰ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸਣ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਲੇਪ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ 'ਤੇ ਮਲ਼ਿਆ ਤੇ ਉਸ ਕਮੀਨੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗਰਦਨ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰੋ।"

ਕਮਾਂਡਰ ਹਿਚਕਿਚਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸਣ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਆਖ਼ਿਰ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ।

ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਣ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਈਸਾਈ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਲੱਥ ਕੇ ਥੱਲ੍ਹੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਅਹਿੱਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਦੀ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਈਸਾਈ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ... ਪਰ ਕਮਾਂਡਰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕੁਆਰੀ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦੀ ਲੋਥ ਅਤੇ ਲੇਪ ਦਾ ਮਰਤਬਾਨ! ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਲੇਪ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿਰ ਰਹਿਤ ਲਾਸ਼ ਵੱਲ। ਉਹ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਤਲਵਾਰ ਪਕੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਜਲਦੀ ਕਰੋ... ਜਲਦੀ ਕਰੋ, ਆਓ ਆਪਾਂ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਚੱਲੀਏ।"

ਉਹ ਓਨਾ ਚਿਰ ਭੱਜਦਾ ਗਿਆ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਸ ਪਾਸ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਫ਼ੌਜੀ ਸਾਥੀ ਨਾ ਪੁੱਜ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕੁਰਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ! ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

* * *